

6771 SAYILI KANUNLA ANAYASADA YARGIYLA İLGİLİ YAPILAN DÜZENLEMELER

(Regulations About The Judiciary On The Law No 6771)

Dr. Öğr. Üyesi Cem Duran UZUN¹

ÖZ

6771 sayılı Kanunla Anayasada kapsamlı değişiklikler yapıldı ve hükümet sistemi parlamenter sistemden Türkiye'ye özgü bir başkanlık sistemine dönüştürüldü. Bunun yanında yargı ile ilgili de önemli değişiklikler yapıldı. Yargının tarafsızlığı bağımsızlığının yanına eklendi, askeri yargı kaldırıldı ve Hakimler ve Savcılar Kurulu yeniden yapılandırıldı. Yapılan bu değişikliklerin bazıları yerinde olmakla beraber özellikle Hakimler ve Savcılar Kurulunun oluşumuna ilişkin bazı hükümlerinin yeni hükümet sisteminin gerekleri doğrultusunda yeniden ele alınması gerekecektir.

Yargının tarafsızlığı, yargının bağımsızlığı ve hakimlik teminatları gibi temel bir ilke olarak Anayasaya eklenmiştir. Yargının bağımsızlığı ile yakın ilişkili olan tarafsızlık kavramının Anayasada açıkça yer almasa da çok sayıda kanunda yer bulduğunu görmekteyiz. Ayrıca insan hakları sözleşmelerinde ve AİHM kararlarında tarafsız mahkeme kavramı adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan tarafsızlığın anayasaya eklenmesi yerinde olmuştur.

Askeri yargının kaldırılması uzun süredir konuşulmaktaydı ve yeni anayasa çalışmalarında bu konuda genel bir görüş birliği oluşmuştu. Bu sebeple hem askeri yüksek yargının hem de ilk derece askeri mahkemelerin kaldırılması konusunda herhangi bir tartışma olmamıştır.

Hakimler ve Savcılar Kurulunun oluşumunda adliyelerde yapılan seçimlerin kaldırılması adliyeleri siyasallaştırması ve kamplaşmaya sebep olması sebebiyle yerinde olmuştur. Ancak Kurulun oluşumunda yargı organlarına hiç yer verilmemesi ve tamamen TBMM ve Cumhurbaşkanının yetkili olması eleştirilere sebep olmuştur.

1 Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, cemduran@cankaya.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanlığı sisteminde yargı, yargının tarafsızlığı, Hakimler ve Savcılar Kurulu, askeri yargı

ABSTRACT

Law No. 6771 has introduced extensive changes to the 1982 Constitution of Turkey and governmental system was transformed from parliamentary system into a unique presidential system - specific to Turkey. What is more, significant changes have also been introduced regarding the judiciary. In this regard, the principle of “impartiality of the judiciary” in addition to being “independent”, is now enumerated in the related article of the Constitution. Also, the military justice system was abolished and the “(High) Council of Judges and Prosecutors’ was restructured. Some of these amendments may be deemed as appropriate. However, several provisions regarding the formation of the Judges and Prosecutors’ Council need to be revisited in line with the requirements of the new governmental system.

The impartiality of the judiciary has been added to the Constitution as a basic principle, in addition to the already existing principles such as the “independence of the judiciary” and the “legal guarantees of judges”. We see that the concept of impartiality, being closely related to the independence of the judiciary, can already be found in several laws legalsystems despite the fact that it had not been expressly stated in the Constitution. Furthermore, in human rights conventions and ECHR decisions, the concept of impartiality of the courts is considered as an important element of the right to a fair trial. From this point of view, it seem to be appropriate to add the “impartiality of the judiciary” to the Constitution.

The debates over the removal of the military justice system had long been around and a general consensus on this issue was formed during the preparatory stages of the attempt to draft a new constitution. For this reason, there has been no debate about the removal of both the military high court and the first-degree military courts.

In the formation of the “Council of Judges and Prosecutors” removal of the elections held in the courts can be justified taking into consideration the high degree of politicization and cliques within the judiciary. However, the fact that the judicial organs are given no place in the formation of the Council and that the Turkish Grand National Assembly and the President of the Republic are authorized cause criticisms.

Keywords: Constitutional amendment, judiciary in the presidential system, impartiality in the judiciary, judges and prosecutors’ council, military judiciary

GİRİŞ

1982 Anayasası, kabulünden hemen sonra tartışılmaya başlanmış ve buna bağlı olarak yeni anayasa arayışı yaklaşık otuz yılı aşkın bir süredir Türkiye gündeminin önemli bir başlığı olmuştur. Nitekim bu amaçla 1982 Anayasası günümüze kadar 19 defa değişikliğe uğramıştır. Yeni anayasa umutlarının en güçlü olduğu dönem, 2011 seçimlerinden sonra oluşturulan Uzlaşma Komisyonunun çalışmalarını yürüttüğü 2011-2013 yılları arasındaydı. Ancak 2013 yılına gelindiğinde Uzlaşma Komisyonu sadece temel haklara ilişkin 60 maddeyi yazabilmiş ve bir metin üzerinde anlaşamayıp dağılmıştı. İki yıla yaklaşan sessizlikten sonra, 1 Kasım 2015 seçimleri sonucu yeni anayasa tekrar ve hızlı bir şekilde gündeme girdi. Ancak, yeni kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonu, 17 Şubat 2016 günü henüz üçüncü toplantısını yapmakta iken anlaşamayıp dağıldı.² Bu çalışmalar başarılı olamasa da yeni anayasa konusunda önemli tartışmaların yapılmasına ve kapsamlı bir külliyatın oluşmasına sebep olmuştur.

15 Temmuz darbe girişiminden sonra gündeme gelen ilk konulardan birisi de, 2011 yılından beri kesintilerle sürdürülmeye çalışılan yeni anayasa sürecinin tekrar canlandırılmasıydı. Siyasi parti liderleri arasında yapılan görüşmeler neticesinde, süreç öncelikle acil olan yargı ile ilgili düzenlemelerin yapılması ve sonrasında bütünüyle yeni bir anayasa hazırlanması şeklinde iki aşamalı olarak planlanmıştı.³ Bu amaçla her partiden bir temsilcinin katıldığı bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon kısa süre içerisinde çalışmalarını tamamlayarak, 23 Eylül 2016 tarihinde yedi maddeden oluşan bir mini paket hazırlamıştı. Uzlaşılan maddeler kamuoyuna tam açıklanmamış ancak, yargı ağırlıklı bir uzlaşma olduğu belirtilmişti.⁴ Kamuoyuna sızan bilgilerden ve yapılan açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla askeri yargı hem ilk derece mahkemeleri hem de yüksek yargısı (Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi) dâhil olmak üzere kaldırılacak, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını düzenleyen maddelerde bazı ifade değişiklikleri olacak ve Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Kurulu üyeliğinden çıkarılacaktı. Ancak ilerleyen günlerde siyasi mutabakatın zamanla kaybolması üzerine uzlaşılan mini paket için bir girişim söz konusu olmadı.

Yeni anayasaya ilişkin beklentilerin önemli oranda sona erdiği 2016 yılının son günlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi

2 "Anayasa Komisyonu Üçüncü Toplantıda Dağıldı", *Milliyet Gazetesi*, 17 Şubat 2016.

3 "Anayasa Değişikliği Yeniden Gündemde", *Anadolu Ajansı*, 10 Ağustos 2016.

4 "Mini Anayasa Paketi... Komisyon 7 Maddede Uzlaşmaya Vardı", *Star Gazetesi*, 23 Eylül 2016.

Hareket Partisi'nin uzlaşması ile kapsamlı bir anayasa değişikliği gündeme geldi. İki parti arasındaki müzakereler sonucu oluşturulan 22 maddelik Anayasa değişiklik teklifi, TBMM Anayasa Komisyonundan tartışmalı bir süreç sonunda ve bazı değişiklikler ile 18 maddeye düşerek geçti. Genel Kurul'da 26 Ocak 2017 tarihinde 6771 sayısı ile ve 339 milletvekilinin oyuyla kabul edilen teklif, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandumda %51 oranında evet oyu ile halk tarafından onaylandı.

Kanunun gerekçesine göre yapılan değişikliğin temel amacı, 1982 Anayasasındaki parlamenter hükümet sisteminin terkedilmesi ve yeni hükümet sistemine geçişi sağlamaktır. Kanunundaki düzenlemelerin büyük çoğunluğu bu amaçla yasama ve yürütmeye ilişkin maddelerde değişiklik yapmıştı. Ancak, hükümet sistemine ilişkin bu düzenlemelerin yanında, en önemli hükümlerin yargıya ilişkin olduğu görülmektedir. 6771 sayılı Anayasa değişikliği hakkında Kanun ile 1982 Anayasasındaki *yargıya ilişkin üç madde yürürlükten kaldırılmakta ve yedi maddede değişiklik yapılmaktadır*. Temel olarak yargının tarafsızlığı vurgulanmakta, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) yeniden yapılandırılmakta ve askeri yargı tamamen kaldırılmaktadır. Bu düzenlemeler, yeni benimsenen hükümet sistemi ile doğrudan ilgili olmasa da, Kanunun gerekçesinde bunların asıl amacının bürokratik vesayetin giderilmesine dönük olduğu belirtilmiştir. Ayrıca HSYK üyeleri için ilk derece mahkemelerinde yapılan seçimlerin yargıda ciddi sorunlara sebep olması ve Kurulun demokratik meşruiyetinin artırılması gerekçesi HSYK ile ilgili hükümlerin bu pakete girmesini sağlamıştır. Bu çalışmada bu üç başlık başta olmak üzere yargı ile ilgili düzenlemelerin gerekçeleri, konuya ilişkin tartışmalar ve eleştiriler ile öneriler ele alınmaktadır.

16 Nisan 2016 tarihli referandum ile kabul edilen 6771 sayılı Kanuna göre, yapılan değişikliklerin yürürlüğe giriş tarihi olarak birlikte yapılacak ilk TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri belirlenmiştir. Buna göre bazı hükümler TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte, bazı hükümlerse birlikte yapılacak ilk seçimlere ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe girecek. Ancak Kanunda yargı ile ilgili yapılan değişikliklerin de dahil olduğu bazı hükümlerin, diğer maddelerden farklı olarak bu tarihi beklemeden yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır. (m.18/c) Böylece referandum sonuçlarına ilişkin YSK kararının Resmi Gazetede yayınlanmasıyla yargı ile ilgili hükümler yürürlüğe girmiştir.

I. YARGININ TARAFSIZLIĞI

6771 sayılı Kanununun 1. maddesi ile Anayasanın yargı yetkisini düzenleyen 9. maddesine “ve tarafsız” ibaresi eklenmiştir. Böylece Anayasanın 9. maddesi, “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.*” şeklini almıştır. 1982 Anayasasında yargı bağımsızlığı açık bir şekilde düzenlenmiş, başta 138. ve 139. maddeler olmak üzere çok sayıda maddede bağımsızlığın gerekleri ve hakimlik teminatları güvence altına alınmıştır. Ancak yargının bağımsızlığı ve hakimlik teminatlarının temel amacı⁵ olan tarafsızlık kavramına Anayasada yer verilmemiştir. Tarafsızlık amacını gerçekleştirmeye dönük anayasal güvencelerin varlığı halinde, bu hayati bir eksiklik olmamakla beraber, yapılan değişikliğin gerekçesinde bu eksikliğin giderilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Tarafsızlık, davanın taraflarına karşı önyargılı olmamayı, yan tutmamayı ve eşit davranmayı gerektirir. Bu bağlamda tarafsızlık, hakimin önündeki uyuşmazlığı çözüme bağlarken hukuk dışındaki bütün tesirlerden, duygu, düşünce, inanç ve hayat görüşü gibi tüm kişisel özelliklerinden sıyrılarak, hukuk kuralları çerçevesinde karara varmasını ifade eder.⁶ Tarafsızlık dış etkilerden bağımsız olmanın ötesinde, hakimin kendi iç dünyasından kaynaklanacak etkilere kapılmamasıdır. Bu açıdan bakıldığında adaleti temsil eden Themis’in gözünün kapalı olması, onun davanın taraflarını görmeden ve herhangi birini tercih etmeden karar vermesini, yani tarafsız kalmasını temsil eder.

AIHM, adil yargılanma hakkının bir unsuru olan tarafsız mahkeme kavramını ele alırken, tarafsızlığı objektif tarafsızlık ve sübjektif tarafsızlık olarak iki şekilde değerlendirmektedir.⁷ Objektif tarafsızlık, yargılama makamlarının davanın tarafları ve hak arayan kişilere güven vermesini, tarafsız bir görünüme sahip olmasını ve tarafsızlık konusunda şüphe oluşmasını önlemesini ifade eder. Objektif tarafsızlık, mahkemenin şahıslar üzerinde yarattığı izlenim ve onlara verdiği güven ölçüsüne göre belirlenir. AIHM bu hususu vurgulamak için pek çok kararında “*adaletin*

5 YILMAZ Halid, *Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2009, s.24.

6 İŞTEN İnanç, “*Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2014, 13(2), s. 301.

7 GÖZÜBÜYÜK A.Şeref ve GÖLCÜKLÜ Feyyaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.282-283; KAYNAK Ali Osman, “*Uluslararası Sözleşmeler Işığında “Adil Yargılanma Hakkı” ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması*”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 65, Sayı: 1, Kış 2007, s.123-124.

yerine getirilmesi yetmez, aynı zamanda yerine getirildiğinin görülmesi de gerekir” özdeyişine başvurmuştur.⁸ Sonuç olarak objektif tarafsızlıkta önemli olan oluşan izlenim ve dış görünümdür.

Sübjektif tarafsızlık ise hakimlerin kişi olarak tarafsız olması, önyargılı ve taraflı olmaması demektir. Dışarıdan hakimlerin iç dünyalarını bilmek mümkün olmadığına göre, aksi tespit edilinceye kadar sübjektif tarafsızlığın var olduğu kabul edilir. Mahkemelerin ve hakimlerin tarafsızlığı, mahkemenin kuruluşu, görevini yerine getirme tarzı, hakimlerin tutum ve davranışları ile somut olaya göre belirlenir. AİHM sübjektif tarafsızlığa karar vermek için fiili peşin hüküm kanıt aramaktadır. Hakimin, davanın taraflarından birine yönelik önyargılı ve taraf tutan tavırlar içinde olduğuna veya taraflardan birine karşı kişisel kanaatinin olduğuna dair delil olmaması halinde, hakimin tarafsız olduğunu kabul eder.⁹ Başka bir ifade ile aksine kanıt bulununcaya kadar, usulüne uygun olarak atanmış bir yargıç kişisel olarak tarafsız kabul edilir.¹⁰

Yakından bakıldığında yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı arasında ayrılmaz bir ilişki vardır ve birini diğerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bağımsızlık yargının, her türlü çevresel etkiye karşı –bireysel veya kurumsal, yargı içinden veya dışından- korunmasını, hakimin uyuşmazlığı hukuka uygun vicdani kanaatlerine göre çözmesini ifade eder. Tarafsızlık ise, hakimin uyuşmazlığın tarafları ya da dava hakkındaki her türlü önyargıdan ve peşin hükümden sıyrılması ve sadece hukuka göre karar vermesidir. Karar aşamasında çıkar, ideoloji, inanç ve dünya görüşlerinden bağımsız olarak çalışmasıdır. Bağımsızlık dışa dönük bir koruma sağlarken, tarafsızlık hakimin muhakeme aşamasında aranan bir unsurdur. İkisinin de amacı hukuka uygun ve adil bir yargılamanın sağlanmasıdır. Bu bağlamda tarafsızlık yargının meşruiyetini ve güvenilirliğini artıracak temel özelliklerdendir.¹¹

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı için bazı yazarlar madalyonun iki yüzü benzetmesini yapmaktadır. Gerçekten de yargının bağımsızlığının

8 Bu yönde bir AİHM kararı için bkz.: Sramek v. Austria, (App. 8790/79), Judgment of 22.10.1984, para. 41.

9 İNCEOĞLU Sibel, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2008, s.34-35.

10 Hauschildt v. Denmark (App. 10486/83), Judgment of 24 May 1989, para. 46-47. Fey v. Austria, (App. 14396/88), Judgment of 24.02.1993, para 28-29.

11 GÖNENÇ Levent, *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı – Anayasa Çalışma Metinleri – 3*, TEPAV, Ankara, 2011, s.8-9.

temel amacı tarafsızlığı sağlamaktır.¹² Yani yargıya tanınan güvencelerin nihai amacı onu ayrıcalıklı kılmak değil, tarafsız bir yargılama sağlamaktır. Bir bakıma bağımsızlık bir amaç değil tarafsızlığı sağlayacak bir araçtır. Uyuşmazlığın dışında bulunan, taraflardan etkilenmeyen ve onlara karşı herhangi bir önyargısı bulunmayan yargı, uyuşmazlığı sadece hukuk kurallarına göre çözebilir. Bu tarafsızlığı gerçekleştirmenin ilk yolu da yargıyı dışardan gelmesi muhtemel etkiler karşısında korumak ve bu etkilerden bağımsız kılmaktır. Ancak hemen belirtelim ki bağımsızlık tarafsızlık için tek başına yeterli değildir. Tarafsızlığı sağlamak için yargılamanın aleniliği, kararların gerekçeli olması ve birazdan bahsedeceğimiz hakimin reddi ve çekilmesi gibi yargılama usulü kuralları ihdas edilmiştir.¹³

Merih ÖDEN, tarafsızlık ilkesinin Anayasada açıkça ve doğrudan yer alması da yargıya ilişkin çeşitli Anayasal hükümlerin tarafsızlığı içerdiği görüşündedir. ÖDEN, tarafsızlık ilkesinin Anayasada güvence altına alınmış olan “Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler” kuralında (AY m. 138, I) ve demokratik hukuk devleti, adalet, kanun önünde eşitlik, doğal yargıç gibi temel ilkeler (AY m. 2; 9; 10; 37) ile hak arama özgürlüğünün (AY m. 36, I) özünde saklı olduğunu belirtmektedir.¹⁴ Gerçekten de, bu ilkelerin tarafsızlık ilkesini dolaylı olarak içerdiği, aralarında yakın bir ilişki olduğu ve bu ilkelerin bir amacının da tarafsızlığı sağlamak olduğu açıktır. Bu sebeple, Anayasa değişikliğinden önce de yargının önüne gelen davada tarafsız davranma yükümlülüğünün sadece yasalardan değil Anayasadan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Anayasada olmasa da hukuk sistemimizde hakimin tarafsızlığına yönelik çok sayıda düzenleme mevcuttur. Yargılama hukukuna ilişkin kanunlarımızda hakimin tarafsız kalamayacağı durumlar tespit edilmiş ve tarafsızlığı zedeleyen bu durumlarda hangi hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin başlıcaları, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 34-45’nci maddelerinde “Hâkimin Davaya Bakmaktan Yasaklılığı ve Reddi” başlığı altında ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 22-32’nci maddelerinde “Hâkimin Davaya Bakamaması ve Reddi” başlığı altında yer almaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 24. Maddesinde “Hâkimin davaya bakamayacağı hâllerde

12 KÜÇÜK Adnan, “Yargı Bağımsızlığını Tamamlayan Bir İlke: Yargının Tarafsızlığı”, *Leges Anayasa Ve İdare Hukuku Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2014, s.78.

13 YILMAZ Halid, *Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları*, s.27-28.

14 ÖDEN Merih, “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 43, Sayı: 1, 1993, s.64.

reddi istenebileceği gibi, *tarafsızlığını şüpheye düşürecek* diğer sebeplerden dolayı da reddi istenebilir” denilmektedir. Görüldüğü üzere tarafsızlık ilkesi, temel bir ilke olarak Anayasada açıkça yer almasa da, hakim tarafsızlığı şeklinde yargılama usulüne ilişkin kanunlarda kapsamlı bir şekilde yer bulmuştur.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, tarafsızlık ilkesi Anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin korunması için son derece önemlidir. Çünkü temel hak ve özgürlükler için asli ve birincil güvence yargıdır ve taraflı bir yargı bu güvenceyi tamamen işlevsiz hale getirecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu, İnsan Hakları Kurumu ya da Kamu Denetçiliği gibi hukuki yöntemler özgürlüklerin korunmasında ikincil mekanizmalardır. En etkili ve asli güvence bağımsız ve tarafsız bir yargıdır. Bu sebeple, uluslararası temel insan hakları belgelerinde yargı için “tarafsızlık” ilkesi önemle vurgulanmıştır. Bu belgelerden bazılarındaki ilgili hükümler şöyledir:

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 10. maddesi: *“Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.”*
- Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 14. maddesi: *“Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ile ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir.”*
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkına ilişkin 6. maddesi: *“Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.”*

Bu örnekler, 1982 Anayasasına yargının tarafsızlığı ilkesinin eklenmesi şeklindeki Anayasa değişikliğinin insan hakları sözleşmeleri ile uyumlu olduğunu ve hatta mevcut hükümdeki eksikliğin giderilmesinin gerekli olduğunu göstermektedir. Nitekim böyle bir eklemenin yeni anayasa tartışmalarında da gündeme geldiğini görmüştük. Bu açıdan yapılan değişiklik, diğer bazı anayasal ilkeler tarafsızlık ilkesini içerdiğinden dolayı zorunluluk olarak görülmesi de, yerinde bir düzenleme olmuştur diyebiliriz.

II. HAKİMLER VE SAVCILAR KURULU'NUN KURULUŞU

Referandumda kabul edilen metnin yargıya ilişkin en önemli hükümleri Hakimler ve Savcılar Kuruluna (HSK) ilişkindir. Öncelikle sembolik bir düzenleme yapılmış, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) ismindeki “yüksek” ibaresi çıkarılarak Hakimler ve Savcılar Kurulu ifadesi tercih edilmiştir. Sonrasında ise Kurul’un yapısında önemli değişikliklere gidilmiş, daire sayısı üçten ikiye, üye sayısı 22’den 13’e indirilmiş, üyelerden bir kısmının hakimler ve savcılar tarafından doğrudan seçilme usulüne son verilerek bütün üyelerin TBMM ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi yöntemi benimsenmiştir.

Demokratik hukuk devletlerinde kuvvetler ayrılığı ve hukuk devletini gerçekleştirmenin en önemli araçlarından birisi, yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatlarını korumak için oluşturulmuş yüksek yargı kurullarıdır.¹⁵ Bu kurullar yargı organlarının yasama ve yürütme karşısında bağımsızlığını sağlayarak yargının tarafsızlığını korumaktadırlar. Bir hukuk devletinde hakim ve savcıların atama, tayin, terfi, disiplin ve cezalandırma gibi özlük işlemlerinin yürütmeden bağımsızlığı hakimlik teminatları için hayati önemdedir. Bu kurullar kurumsal olarak yargının bağımsızlığı yanında yargı görevini yerine getiren hakimlerin mesleki olarak güvenceli bir statüye kavuşturulmasını amaçlamaktadır. Bu sebeple demokratik hukuk devletlerinde, hakimlerin meslekleri ile ilgili özlük işlemlerinin bağımsız kurullarca yapılması, özellikle II. Dünya Savaşından sonra yaygın bir uygulama halini almıştır.

Türkiye’de hakimlerin özlük işlemlerinin Adalet Bakanlığından alınması ve Avrupa’da benzeri olan bağımsız bir yargı kuruluna verilmesi, ilk defa 1961 Anayasası ile “Yüksek Hakimler Kurulunun” kurulmasıyla olmuştur. 1971 yılında “Yüksek Savcılar Kurulu” adıyla ayrı bir kurul oluşturulmuş ve hakimler ile savcılar için ikili kurul yapısına geçilmişti. Ancak 1982 Anayasası ile bu iki kurul birleştirilerek “Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu” kurulmuştur. 1982 Anayasası döneminde bu son değişiklikten önce, 2010 yılında kabul edilen referandumla Kurulun yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Kurulun yapısı konusunda öteden beri yürütülen tartışmalardan birincisi, hakimler ve savcılar için iki ayrı kurul olması konusundaydı. İddia makamı olan savcılık ile hüküm makamı olan hakimlik arasındaki statü ve işlev farkı sebebiyle, HSYK’nın ikiye bölünerek hakimler ve savcılar için iki ayrı kurul oluşturulması bazı siyasi partiler ve

15 GÖNENÇ Levent, *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, s.1.

yazarlar tarafından öneriliyordu.¹⁶ Nitekim Türkiye geçmişte tek kurul yapısını da iki kurul yapısını da denemişti. Ayrıca dünya örneklerine baktığımızda Fransa ve Portekiz gibi iki ayrı kurulun olduğu ülkelere de, İtalya gibi tek kurulun bulunduğu ülkelere de rastlamamız mümkündür. Dolayısıyla tek kurul ya da iki ayrı kurul uygulamasının başlı başına yargı bağımsızlığı için belirleyici olduğunu söylemek mümkün değildir. Ülkeler yargı örgütü ve idaresine ilişkin kendi tecrübeleri çerçevesinde farklı modeller uygulayabilecektir. Türkiye için her iki modelin de tercih edilebileceğini ve ikisinin de demokratik hukuk devleti ilkesine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak hakimler ve savcılar için iki ayrı kurul modelinin, hakim ve savcılar arasındaki pozisyon ve görev farklılıkları sebebiyle daha etkili ve verimli olacağı yönündeki önerilerin tartışılmasında fayda vardır.¹⁷

Kurulun yapısına yönelik asıl tartışma konusu üyelerin seçimi noktasındadır. Kurul üyelerinin seçimi konusunda da ülkemiz yargı tarihinde ve demokratik hukuk devletlerinde tek bir modelin olmadığını¹⁸ ve birbirinden farklı uygulamalar olduğunu görmekteyiz. İlk defa 1961 Anayasası ile “Yüksek Hakimler Kurulu” adıyla kurulan Kurulun on sekiz üyeden oluşması ve bu üyelerin altısının Yargıtay, altısının birinci sınıf hakimler ve altısının da TBMM tarafından seçilmesi öngörülmüştü. (m. 143) Bu madde 1971 yılında değiştirilmiş ve Kurulun üye sayısı on bire düşürülerek hepsinin Yargıtay tarafından seçilmesi hükme bağlanmıştır. 1982 Anayasası ise, ilk şeklinde Kurulun adını “Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu” olarak belirlemiş ve Kurulun yedi asıl beş yedek üyeden oluşacağını düzenlemiştir. (m.159) Bunlar doğal üyeler Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı ile Cumhurbaşkanı’nın Yargıtay ve Danıştay’dan atadığı beş asıl beş yedek üyedir. Yaklaşık otuz yıl uygulanan bu sisteme göre, Yargıtay Genel Kurulu her bir boş üyelik için üç aday seçmekte ve Cumhurbaşkanı bunlar arasından üç asıl üç yedek üyeyi atamaktaydı. Aynı şekilde Danıştay Genel Kurulu her boş üyelik için üç aday seçmekte ve Cumhurbaşkanı bunlar arasından iki asıl iki yedek üyeyi atamaktaydı.

16 TANÖR Bülent, *Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1997, s.154.

Ayrıca, CHP ve MHP’nin TBMM’ye 2012 yılında sunduğu Anayasa önerisinde “Hakimler Yüksek Kurulu” ile “Savcılar Yüksek Kurulu” şeklinde iki ayrı kurul vardı. <https://anayasa.tbmm.gov.tr/hata.aspx?aspxerrorpath=/siyasi-partiteklifleri.aspx>

17 GÖNENÇ Levent, *Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Yargı Kurulları – Anayasa Çalışma Metinleri-4*, TEPAV Yayınları, Ankara, 2011, s. 5-6.

18 ERDEM Kasım ve SOLAK Mehmet, “Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri”, *Yasama Dergisi*, S:13, Eylül-Aralık, 2009, s.125-136.

1982 Anayasasının 2010'da değiştirilmesinden önce, hakimlerin seçimi ve diğer özlük işlemlerinin gene büyük çoğunluğu hakimler tarafından seçilen böyle bir Kurul tarafından yapılmasının bir çeşit kooptasyon sistemine yol açacağı, yargının toplumsal değişimlere duyarsız kalacağı eleştirileri yöneltmiştir. Ayrıca milli egemenlik ve demokrasi ilkeleri açısından böylesine önemli bir kurumun dolaylı da olsa milli iradeye dayanması gerektiği söylenmiştir.¹⁹

1982 Anayasasının ilk şeklindeki HSYK'nın oluşumuna ilişkin yapılan bu eleştiriler ve tartışmalar neticesinde, ilgili 159. madde 2010 yılında tamamen değiştirildi. Kurulun üye sayısı 22 asıl 12 yedek üyeye çıkarıldı. Bu üyelere yedi asıl dört yedek üyenin adli yargı hakimleri, üç asıl iki yedek üyenin idari yargı hakimleri, üç asıl üç yedek üyenin Yargıtay, iki asıl iki yedek üyenin ise Danıştay ve bir asıl bir yedek üyenin ise Adalet Akademisi tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Dört üye avukatlar ve öğretim üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Adalet Bakanı Kurulun başkanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı doğal üyedir.

Tablo 1. 2010 Anayasa Değişikliği sonucu HSYK üyelerinin seçimi:

Kim Seçecek?	Nereden Seçecek?	Asil Üye	Yedek Üye
Cumhurbaşkanı	Hukukçu öğretim üyeleri ve Avukatlar arasından	4	-
Yargıtay	Yargıtay üyeleri arasından	3	3
Danıştay	Danıştay üyeleri arasından	2	2
Türkiye Adalet Akademisi	Kendi üyeleri arasından	1	1
1.Sınıf Adli Yargı Hâkim ve Savcıları	Kendi aralarında yapılacak seçimle	7	4
1. Sınıf İdari Yargı Hâkim ve Savcıları	Kendi aralarında yapılacak seçimle	3	2
Kurulun Doğal Üyeleri	- Adalet Bakanı	1	
	-Adalet Bakanlığı Müsteşarı	1	
Toplam: 12 Yedek			22 Asil -

¹⁹ ÖZBUDUN Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin yayınları, Ankara, 2009, s.373.

2010 yılında referandumla kabul edilen bu değişiklikle Kurul'un yirmi iki üyesinden on beşinin doğrudan yargı mensupları tarafından seçilmesi benimsenmiştir. Ayrıca bu değişiklik ve ilgili yasal düzenleme ile Kurulun üç daire olarak çalışması, Adalet Bakanının bu dairelerin üyesi olmaması, Kurulun kendi sekreteryası, teftiş kurulu, müfettişleri, personeli ve bütçesinin olması gibi yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatları açısından son derece önemli hükümler getirilmiştir. Burada özellikle Kurul'un kendi personeli ve müfettişlerinin olmasının önemini vurgulamak gerekir. Çünkü öncesinde Kurul, Adalet Bakanlığı personelinin hazırladığı dosyalar üzerinden kararlamalarını hazırlamakta ve disiplin soruşturmalarını sonuçlandırmaktaydı. Son olarak bu değişiklikle, uzun zamandır eleştirilen Kurul kararlarına karşı yargıya gidilemeyeceğine dair hüküm değiştirilmiş ve meslekten çıkarma cezasına ilişkin olan kararlar yargı denetimine açılmıştır.

Görüldüğü üzere 1961 Anayasası ile birlikte Türkiye'de hâkimlerin özlük işlemlerini yapmak üzere Avrupa'daki yargı konseylerine benzer bir kurum oluşturulmuş, ancak Kurulun yapısı ve oluşumu konusunda kalıcı bir model oluşturulamamış ve kuruluşundan itibaren defalarca değişiklik yapılmıştır. Geldiğimiz noktada yapılan bu reformların tartışmaları sonlandıramadığını ve hukuk devletini teminat altına alan kalıcı bir modelin geliştirilemediğini görüyoruz. Bunun önemli bir sebebi Türkiye'de yargının uzun bir süredir siyasi mücadelenin bir aracı olarak görülmesidir.

2010 yılında yapılan değişiklik kağıt üzerinde yargı bağımsızlığı ve hukuk devleti açısından son derece güvenceli bir yapı oluşturuyor görünse de, ileride ayrıntılı olarak açıklayacağımız yedi yıllık uygulama bu görüntüyü doğrulamamaktadır. Yaşanan tecrübeler ve tartışmalar sonucu 16 Nisan 2016 tarihli referandumda kabul edilen değişiklikle HSK'nın üyelerinin seçimi usulü yeni baştan düzenlenmiştir. Buna göre, Adalet Bakanı Kurul'un başkanı, müsteşarı da doğal üyesi olacak. Geri kalan 11 üyeden dördünü adli ve idari yargı hâkim ve savcılar arasında Cumhurbaşkanı, yedisini de Meclis seçecektir. Meclis bu üyelerden üçünü Yargıtay üyeleri arasından; üçünü hukukçu öğretim üyeleri ve avukatlar arasından; birini ise Danıştay üyeleri arasından seçecektir.

6771 sayılı Kanununun HSK ile ilgili 14. maddesi şu şekildedir:

"MADDE 14- 2709 sayılı Kanununun 159 uncu maddesinin başlığı ile birinci ve dokuzuncu fıkralarında yer alan "Yüksek" ibareleri madde metninden çıkarılmış; iki, üç, dört ve beşinci fıkraları aşağıdaki

şekilde değiştirilmiş; altıncı fıkrasında yer alan “asıl” ibaresi madde metninden çıkarılmış; dokuzuncu fıkrasında yer alan “kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere” ibaresi “kanun ve diğer mevzuata” şeklinde değiştirilmiştir.

“Hâkimler ve Savcılar Kurulu on üç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından Cumhurbaşkanınca; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelere, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.”

Tablo 2. 6771 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe göre HSK üyelerinin seçimi

Kim Seçecek?	Nereden Seçecek?	Üye sayısı
Cumhurbaşkanı	1.Sınıf Adli Yargı Hâkim ve Savcıları	3
	1. Sınıf İdari Yargı Hâkim ve Savcıları	1
Türkiye Büyük Millet Meclisi	Yargıtay üyeleri arasında	3
	Danıştay üyeleri arasında	1
	Hukukçu öğretim üyeleri ve Avukatlar arasında	3
Kurulun Doğal Üyeleri	-Adalet Bakanı	1
	-Adalet Bakanlığı Müsteşarı	1
Toplam:		13 Üye

Öncelikle Kurul üyelerinin sadece hakim ve savcılardan oluşmadığı, demokratik hukuk devletlerindeki örnekler ile uyumlu olarak, ağırlık hakimlerde olsa da hukukçu öğretim üyeleri ile avukatlar gibi yargının diğer paydaşlarının da Kurul üyesi olabildiği görülmektedir. Nitekim 2010 yılında Venedik Komisyonu tarafından hazırlanan “Hâkimlerin Bağımsızlığı Raporu”nda²⁰, “Yargı kurulları çoğulcu bir kompozisyona sahip olmalı ve yargı kurulu üyelerinin çoğunluğunun olmasa da, önemli bir kısmının hâkimlerden oluşması gerekmektedir” denilmiştir. Bu tercih Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışında kalan Kurul üyelerinin hepsinin hakimlerden oluştuğu 1982 Anayasasının 2010 öncesi ilk döneminde yaşanan tecrübelerin ve tartışmaların da bir sonucudur.

2010 Anayasa değişikliği ile getirilen hakim ve savcıların HSYK üyelerinin bir kısmını kendilerinin seçmesi usulü, demokratik ülkeler-

20 Raporun 32. Maddesinde yargı konseylerine ilişkin görüşler şu şekilde özetlenmiştir: “32. Özetle, Venedik Komisyonu, hakimlerin mesleğe kabulü ve kariyerleri konusunda bağımsız bir yargı konseyinin belirleyici bir etkiye sahip olmasının yargı bağımsızlığını teminat altına almak için uygun bir usul olduğu görüşündedir. Her biri değerli olan ve korunması gereken Avrupa hukuk kültürünün zenginlikleri sebebiyledir ki tüm ülkelerde uygulanabilecek olan tek bir model söz konusu değildir. Hukuk sistemlerinin bu nebze çeşitliliğine saygı duyarken, Venedik Komisyonu, henüz bu değerlendirmeyi yapmamış olan devletlerin bağımsız bir yargı konseyi veya benzer bir organ teşkili seçeneğini değerlendirmelerini tavsiye etmektedir. Her halükarda anılan konsey çoğulcu bir yapıya ve çoğunluğu olmasa bile hatırı sayılır bir kısmı hakimlerden oluşan üyelere sahip olmalıdır. Tabii üyeler hariç olmak üzere bu hakimler denkleri tarafından seçilmeli veya atanmalıdırlar.” [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)004-tur](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)004-tur)

deki örneklere ve Venedik Komisyonunun da tavsiyelerine uygun bir yöntemdi. Günümüzde yüksek yargı kurulunun etkinliğini ve meşruiyetini artırmak için Kurulun oluşumunda yargı organı ve siyasal organlara dengeli bir biçimde yetki verilmesi gerektiği kabul edilmektedir.²¹ Ancak yaşanan tecrübeler, seçimlerin demokratik görüntüsüne karşın tüm tarafların şikayetçi olduğu bir yöntem haline gelmiştir. Bu sebeple 6771 sayılı Kanunla Anayasadan çıkarılmıştır.

Öncelikle seçim usulü tüm Türkiye'deki adliyelerde seçim çalışması yapmayı gerektireceğinden herhangi bir siyasi grup ya da örgütlü yapı ile ilişkisi olmayan bağımsız adayların üstesinden gelemeyeceği külfetli bir iştir. O sebeple 2010 ve 2014 seçimlerinin her ikisinde de örgütlü ve dolaylı olarak da olsa siyasi destekli yapıların yarıştığı basına yansdı. Ayrıca bu seçim yöntemi, FETÖ örneğinde olduğu gibi gizli ve organize yapıların üye sayısı az bile olsa tüm yargıyı yönlendirmesine ve hatta ele geçirmesine sebep olacaktır.²²

Seçimlerin bir diğer olumsuz etkisi ise, adliyeleri siyasallaştırması ve yargıyı uzun bir süre boyunca asıl görevinden uzaklaştırmasıdır. Seçim usulü adaylıklar, tanıtım ve propaganda aşamaları sebebiyle adliyeleri son bir yıl boyunca kilitliyor, hakim ve savcılarını asli görevlerinden alıkoyuyordu. Ayrıca adliyeleri siyasallaştırıyor, yargı mensuplarını kamplaştırıyordu. Seçim yarışı adayların liyakatleri, kariyerleri ya da projeleri üzerinden değil, siyasal görüşleri, inançları, etnik ve mezhepsel kimlikleri üzerinden yürütülüyor, yargı için hiçbir şekilde kabul edilemeyecek değerlendirmelere şahit olunuyordu.²³ 2010 ve 2014 yıllarında adliyelerde iki defa HSYK üyeliği seçimi yapıldı ve bu seçimler kamuoyunda ve medyada adeta bir genel seçim havasında izlendi. Bütün bu süreçlerde yaşananlar Türk yargısının bir seçimi daha kaldıramayacağı ve seçim usulünden vazgeçilmesi gerektiği şeklinde yorumlandı.

Hakimlerin seçimi usulünden vazgeçilmesi sonrası, Kurul üyelerini atama yetkisi yasama (TBMM) ve yürütme (Cumhurbaşkanı)

21 GÖNENÇ Levent, *Dünyada ve Türkiye'de Yüksek Yargı Kurulları – Anayasa Çalışma Metinleri-4*, s.13.

22 Anayasa Mahkemesi, iki eski üyesi hakkında verdiği kararda HSYK'nın 2014 seçimlerine ilişkin değerlendirmesi de benzer şekildedir. Anayasa Mahkemesi Genel Kurul Kararı, Esas Sayısı:2016/6 (Değişik işler), Karar Sayısı: 2016/12, Karar Tarihi: 4.8.2016, p.23. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/717f7c20-b696-4379-84f6-dfb568f8844a?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>

23 "HSYK'da 8 asıl üye Yargıda Birlik'ten" *Milliyet Gazetesi*, 13.10.2014. Bu haberin içerisindeki şu başlıklar bile eleştirileri doğrulamaktadır: "3 Ülkücü 2 solcu ve 3 AKP'li" ve "Ortaya karışık esprisi". Ayrıca bkz.: İsmail Saymaz, "HSYK Seçimlerini Ülkücüler mi Kazandı?" *Radikal Gazetesi*, 14.10.2014.

organlarına paylaştırılmıştır. Kurul'un doğal üyeleri dışında kalan 11 üyenin 7'si TBMM tarafından seçilmektedir. Kurul'un oluşumunda TBMM'ye önemli bir rol verilmesi Venedik Komisyonu raporlarında değinildiği gibi Kurulun demokratik meşruluğunu güçlendirecektir.²⁴ 1961 Anayasasının ilk şeklinde de Kurul üyelerinin üçte biri (6/18) TBMM tarafından seçilmekteydi. Ayrıca Avrupa ülkeleri arasında yasama organına yargı konseyi üyelerinin önemli bir kısmını seçme yetkisi veren çok sayıda örnek vardır. Örneğin, Fransa'da 30 üyeli Kurulun 8 üyesini, İspanya'da 20 üyeli kurulun tamamını, Portekiz'de 17 üyelik kurulun 7 üyesini, İtalya'da kurul üyelerinin üçte birini ve Polonya'da 25 üyeli Ulusal Yargı Konseyi'nin 6 üyesini yasama organları seçmektedir.²⁵ Bu örnekler Anayasa değişikliğindeki TBMM'ye üye seçme yetkisi veren önerinin Avrupa ülkelerindeki modellerle uyumlu olduğunu göstermektedir.

TBMM'nin seçeceği yedi üye için Meclisin nitelikli çoğunlukla seçim yapacağı belirtilerek basit çoğunluklarla üyelerin seçilmesi önlenmiş ve Meclis çoğunlukları uzlaşma aramaya zorlanmıştır. Anayasa'nın değiştirilen 159. maddesine göre, Meclis'in HSK üyelerini seçim yöntemi şu şekildedir. Meclis Başkanlığına yapılan başvurular Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyonunda oylanır. Komisyon her bir üyelik için üç aday, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

Mecliste HSK üyelerini seçmek için aranan beşte üç şeklindeki oran anayasayı değiştirmek için aranan oy oranı kadardır. Bu sebeple

24 Venedik Komisyonunun 2007 tarihli "Yargısal Atamalar" başlıklı raporunda "demokratik meşruluğun temin edilmesi amacıyla" Parlamentolara atama yetkisi verilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. (p.50)

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)028.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)028.aspx)

25 KAPTIKAÇTI Beyhan vd, "Yargı", *Karşılaştırmalı Anayasa Çalışmaları*, TBMM Yayınları, Ankara, 2012, s.344-362.

İktidar partileri sadece basit çoğunlukla ya da üye tam sayısının salt çoğunluğuyla bu yedi üyeyi belirleyemeyecektir. Buradaki beklenti, Meclisteki siyasi partilerin arasında uzlaşma aranacak olması ve bu arayış sonucu seçilen üyelerin nitelikleri daha çok öne çıkmasıdır. Sonuçta birden fazla partinin üzerinde uzlaştığı tarafsız adayların seçilme ihtimali güçlenecektir.²⁶

Meclisin seçeceği yedi üyenin yanında Adalet Bakanı ve Müsteşarını da dahil edersek HSK'nın geriye kalan altı üyesini Cumhurbaşkanı seçecektir. Meclise tanınan üye seçme yetkisi, aranan yüksek karar sayısı sebebiyle çok fazla tartışma konusu olmasa da, Cumhurbaşkanına verilen doğrudan ve üye sayısının yarısına yakın atama yetkisi bazı eleştirilere sebep olmaktadır. Bu eleştirilerin temel dayanağını yeni düzenlemede Cumhurbaşkanına tanınan yeni statü oluşturmaktadır.²⁷ Anayasa değişikliği ile benimsenen yeni hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı "tarafsız ve siyaset üstü devlet başkanı" değil "partili bir hükümet ve devlet başkanıdır." Bu durumda yüksek yargı kurulunun oluşumunda yürütme organının önemli bir payı olacaktır. Dünyada hükümet başkanına da bu tür atama yetkisi veren örnekler bulunmakla beraber, bunlarda başkanın atamaları genelde yasama organının onayına ihtiyaç duymaktadır. ABD'deki başkanın yüksek yargı atamaları böyledir. Ayrıca bu tür örnekler fazla da değildir. Bu sebeple HSK'nın oluşumuna yönelik en temel eleştiri Cumhurbaşkanına tanınan atama yetkisinin genişliği olmuştur.

Cumhurbaşkanına tanınan yetkiler yanında, yargının kendisine HSK'nın oluşumunda hiçbir rol verilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. İlk derece mahkemelerindeki seçim usulünden vazgeçilmesi yukarıda belirtilen sebeplerle yerinde olsa da, yüksek mahkemeler olarak Yargıtay ve Danıştay'a HSK'ya üye seçme yetkisinin tanınması gerekirdi. Hem demokratik hukuk devletlerindeki örneklerde hem de Venedik Komisyonu'nun tavsiyelerinde yargı kurullarının oluşumunda hakimlerin kendi eşitleri arasından seçtikleri üyelerin

26 Avrupa Yargıçları İstişari Konseyi'nin Yüksek Yargı Kurulları Hakkındaki 10(2007) Sayılı Görüşü'nde benzer şekilde, siyasi organlara atama yetkisi verilecekse bunun Yasama organı olması gerektiği ve Yasama organının nitelikli çoğunlukla bu yetkisini kullanması önerilmiştir. Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the Service of Society, p.32.

<https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/CCJEOpinion10.pdf>

27 Abdurrahman Eren, "Başkanlık Sistemi 2: Yargı Alanında Yapılan Değişiklikler", (Konuluş tarihi: 18 Şubat 2017) <http://kanuniesasi.com/index.php/kose-yazilari/38-baskanlik-sistemi-2-yargi-alaninda-yapilan-degisiklikler>

çoğunlukta olması önemli bir ilkedir.²⁸ Bu sebeple, Cumhurbaşkanının yapacağı atamalarda yüksek mahkemelere aday gösterme yetkisi tanınması ve ayrıca bu yüksek mahkemelere bir kısım Kurul üyelerini doğrudan seçme yetkisinin tanınması daha doğru olurdu. Önceki uygulamaları göz önünde bulundurduğumuzda Cumhurbaşkanı, TBMM ve yüksek mahkemelere (Yargıtay ile Danıştay) eşit sayıda üye atama yetkisinin tanındığı bir modelin en ideali olacağını söyleyebiliriz.

III. ASKERİ YARGININ KALDIRILMASI

Anayasa değişikliği askeri yargının disiplin mahkemeleri hariç olmak üzere tamamen kaldırılmasını öngörüyor. Referandumda kabul edilen 6771 sayılı Kanunun 13. maddesi şu şekildedir:

“2709 sayılı Kanununun 142 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.”

Ayrıca 6771 sayılı Kanunun 16. maddesinin E fıkrası ile, Anayasanın “Askeri Yargı” başlıklı 145. maddesi, Askeri Yargıtay’ı düzenleyen 156. maddesi ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesini düzenleyen 157. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece Türk yargı tarihinin önemli bir unsuru olan askeri yargı önemli oranda tarihe karışmıştır.

1961 Anayasası ile Askeri Yargıtay Anayasaya girmiş ve 1971 değişikliği ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) kurulmuştur. 1982 Anayasasında ise, askeri yargı özerk konumu korunarak daha da geniş yetkilere kavuşmuştur. 1961 Anayasası ve devamında yaşanan her Anayasal değişim askeri yargının gücünü pekiştirmiştir. Bu amaca dönük yapılan düzenlemelerden bazıları askeri yargının Anayasal statüye kavuşturulması, adli yargıya paralel bir yargı kolu haline getirilmesi, yetki alanının sivilleri de içine alarak genişletilmesine yöneliktir.²⁹

28 Venedik Komisyonu, yüksek yargı kurulları üyelerinin önemli bir kısmının veya çoğunluğunun gene yargı mensupları tarafından seçilmesini tavsiye etmektedir. Venice Commission, “Judicial Appointments”, p.29, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)028.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)028.aspx)
Venedik Komisyonu, 2017 Anayasa değişikliklerine ilişkin raporunda HSK üyelerinin seçiminde yargının kendisine yetki verilmemesini ve üyelerin tamamının Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından seçilmesini eleştirmiştir. Venice Commission, “Turkey: Opinion on the Constitutional Amendments”, p.128, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2017\)005-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2017)005-e)

29 Askeri yargının bir vesayet işlevi görmesi ve bu vesayetin giderilmesine ilişkin yapılan değişiklikler için bkz.: ERDEM Fazıl Hüsnü ve COŞKUN Vahap, **Askeri Yargı ve Askeri**

1982 Anayasasınının 148. maddesi askeri mahkemelerin görev alanını demokratik bir hukuk devletinde kabul edilemeyecek derecede geniş belirlemişti. Asker olmayan kişileri yargılama yetkisi, son derece geniş tanımlanmış askeri suç kavramı ve askeri hakimlerin yeterli hakimlik teminatlarına sahip olmayışı önemli sorun alanlarıydı. Askeri yargıya ilişkin bu sorunlar 2009 yılında kabul edilen 5918 sayılı Kanunla³⁰ önemli orada giderilmiş olsa da, bu Kanunun önemli bazı hükümleri ana muhalefet partisinin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.³¹ Mahkemenin iptal kararı üzerine bu Kanunla yapılmak istenen reformlar 2010 Anayasa değişikliği ile gerçekleştirildi.

Bu değişiklik ile,

- Askeri mahkemelerin savaş hali dışında sivilleri yargılama yetkisi kaldırıldı,
- Askeri yargının görev alanını belirleyen bir kriter olan “askeri mahallerde işlenen” suçlar tabiri Anayasadan çıkarıldı,
- “devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davaların” her halde adliye mahkemelerinde görüleceği vurgulandı,
- Askeri hakim ve savcılarının özlük işlemlerine ilişkin kriterlerden “askerlik hizmetinin gerekleri” ibaresi çıkarıldı ve bu işlemlerin sadece “mahkemelerin bağımsızlığı” ve “hakimlik teminatları” esaslarına göre düzenleneceği belirlendi.

Askeri yargının demokratik hukuk devleti standartlarına çekilmesi konusunda atılan bu önemli adımlara rağmen, Türk yargı sistemindeki iki başlılık - yani askeri yargının adli yargının yanında ayrı bir yargı kolu olarak varlığı - korundu. Batı demokrasilerinde artık bağımsız bir askeri yargı kolu ve Askeri yüksek yargı çok nadirdir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi gibi ayrı bir askeri idari yargı kolu ise benzeri olmayan bir modeldir. Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi başta olmak üzere askeri yargının, TSK'nun sivil denetimden bağımsız kendi özerk alanını oluşturma düşüncesinin sonucunda geliştiği³², askeri darbeler sonrası hazırlanan 1961 ve 1982 Anayasasıyla

Vesayet, SETA Analiz, Ankara, 2009.

30 Bu Kanunla ile yapılan kapsamlı reformun ayrıntıları için bkz.: ERDEM Fazıl Hüsnü ve COŞKUN Vahap, **Askeri Yargı ve Askeri Vesayet**, s.16-19. Ayrıca bu Kanundan önce de, 30.7.2003 tarih ve 4963 sayılı Kanun ile 29.6.2006 tarih ve 5530 sayılı Kanunla askeri yargı konusunda bazı reformlar gerçekleştirilmiştir.

31 AYM, E.2009/52, K.2010/16, K.T.: 21.01.2010, **RG**, 27.01.2010, S.27475.

32 KARDAŞ Ümit, “Yargı Reformu Çerçevesinde Askeri Yargıya İlişkin Sorunlar”, **Yargısal**

geliştirilen askeri bürokratik vesayet sisteminin önemli bir aracı olduğu ve yargıda iki başlı bir yapı oluşturduğu görülmektedir.³³

Yeni Anayasayı hazırlamak için kurulan Uzlaşma Komisyonunda yer alan ve 24. Dönem TBMM’de temsil edilen partilerin dördü de, 2012 yılında Meclise sundukları anayasa tasarılarında askeri yargının bir şekilde varlığını devam ettirmesini ama askeri yüksek yargının kaldırılmasını önermişlerdir. 15 Temmuz sonrası üç partinin (AK Parti, CHP ve MHP) temsilcilerinden oluşan komisyonun da askeri yargının kaldırılması konusunda uzlaşmış olması önemlidir. Ayrıca çeşitli anayasa taslaklarında ve raporlarda da benzer şekilde askeri yargının veya askeri yüksek yargının kaldırılması öngörülmüştür.³⁴ Böylece askeri yargıya veya sadece askeri yüksek mahkemelere yeni anayasada yer verilmemesi konusunda hem siyasette hem de kamuoyunda genel bir görüş birliği oluştuğunu söyleyebiliriz. Sonuçta bütün bu gerekçelerle yapılan Anayasa değişikliği ile askeri yargının tamamen kaldırılması yerinde bir düzenleme olmuştur.

IV. YARGI İLE İLGİLİ DİĞER HÜKÜMLER

Bu üç temel düzenleme dışında yargıyı etkileyen bazı tali hükümlerde pakette yer almıştır. Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kaldırılması ile bu iki mahkemeden Anayasa Mahkemesine atanan iki üye düşeceğinden Anayasa Mahkemesinin üye sayısı on yediden on beşe ve toplantı yeter sayısı on ikiden ona düşürülmüştür. Anayasa Mahkemesinin iş yükü 2012 yılında bireysel başvuruları kabul etmeye başlaması ile çok artmıştı. Üye sayısındaki bu azalma çok önemli olmasa da, Mahkemenin çalışma temposuna

---

Düğüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme Ve Öneriler, Editör: Serap Yazıcı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2010, s.25.

33 ALİFENDİOĞLU Yılmaz, “Anayasa, Yargı ve Yüksek Mahkemeler”, *Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı*, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001, s. 782. ERDEM Fazıl Hüsnü ve COŞKUN Vahap, *Askeri Yargı ve Askeri Vesayet*, 14-15.

34 TESEV *Anayasa Komisyonu Raporu, Türkiye’nin Yeni Anayasasına Doğru*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011, s.30; HAK-İŞ *Konfederasyonu Anayasa Önerisi*, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2011; SDE *Anayasa Raporu, Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara, 2011, s.23; DİSK *Anayasa Raporu, Özgürlükçü, Eşitlikçi, Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler*, DİSK Yayınları No:57, Ankara, 2009, s.76. Ayrıca, ÖZBUDUN Ergun başkanlığındaki akademisyenlerin 2007 yılında ve Türkiye Barolar Birliğinin 2001 yılında hazırladığı Anayasa önerilerinde Askeri Yargıtay yer almakla beraber AYİM’ne yer verilmemiştir. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2001.

Askeri Yargıtay’ın kaldırılması yerine sivil bir yüksek mahkeme olarak yeniden düzenlenmesi yolunda farklı bir öneri için bkz.: DEMİRAG Fahrettin, “Anayasal Bir Kurum Olarak askeri Yargı ve Anayasa Önerileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 75, 2008, s. 264-266.

olumsuz yansiyabilir. Bu düşünülerek farklı yerlerden seçilen üyelerin sayısında artış yapılması düşünülebilirdi. Ancak bu tercih edilmeyip üye sayısı azaltıldı. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 6771 sayılı Kanunun Geçici 21. maddesi uyarınca kapatılan bu iki yüksek mahkemeden seçilen kişilerin üyelikleri görevleri sona erene kadar devam edecektir.

Getirilen hükümet sisteminin sonucu olarak, TBMM'de iktidar partisi ve ana muhalefet partisi olmayacaktır. Bu sebeple Anayasa Mahkemesine iptal davası açma yetkisine sahip olanları düzenleyen Anayasanın 150. maddesinde yer alan "iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları" ibaresi "Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu" olarak değiştirilmektedir. Değişiklikte bu teknik düzenlemeler dışında Anayasa Mahkemesi ile ilgili üyelerin seçim yöntemine veya görevlerine ilişkin bir hüküm söz konusu değildir. Ancak ileride yeni hükümet sistemine ve özellikle Cumhurbaşkanının statüsüne uygun olarak Anayasa Mahkemesinin yapısı ve görevleri yeniden ele alınmalıdır.

Yargıyla ilgili bir diğer hükümlerle, Anayasanın 125. Maddesindeki "...Yüksek Askeri Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır." ifadesi Anayasadan çıkarılmakta ancak sonrasındaki 2010 yılında eklenen "Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır." ibaresi korunmaktadır. Ayrıca getirilen hükümet sisteminin niteliği gereği 125. Maddedeki Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemleri yargı denetimi dışında bırakan hüküm çıkarılıp Cumhurbaşkanının her türlü işlemi yargı denetimine açılmaktadır.

Son olarak, kanun tasarısı ve tüzükler Anayasadan çıkarıldığı için bu ikisi hakkında Danıştay'ın görüş bildirme görevine de Anayasada yer verilmemiştir. Uygulamada bu iki kurumun da işlevsiz olduğu ve Bakanlar Kurulunun Danıştay'a danışma ihtiyacı hissetmediği bilinmekteydi. O sebeple bu düzenleme yerinde olmuştur. Bu değişiklikler yargı ile ilgili diğer hükümler gibi değişikliğin kabulü ile derhal yürürlüğe girmemiştir. Hükümet sistemine ilişkin diğer hükümlerle birlikte ileride yürürlüğe girecektir.

SONUÇ

Referandumla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki 6771 sayılı Kanunun genel gerekçesi, bürokratik vesayet sistemini sonlandırmak ve etkili bir yürütme kurmak amacıyla hükümet sistemini değiştirmek olarak açıklanmıştı. Kanun özellikle bu amaçla

sadece hükümet sistemine ilişkin hükümlerle sınırlandırılmış ve diğer anayasal konulara ilişkin düzenleme yapılmamıştır. Ancak yargı ile ilgili olarak 2016 yılının sonlarında üç partinin uzlaştığı konuları kısmen içeren bazı hükümlere yer verilmiştir. Bu hükümlerden HSYK ile ilgili düzenlemenin sebebi, yargının kendi içerisinde yeni bir seçimi kaldıramayacak kadar yıpranmasıdır. Birçok Avrupa ülkesinde halen uygulanıyor olması sebebiyle demokratik bir yöntem olarak değerlendirilse de, 2010 sonrası yaşanan tecrübeler ilk derece mahkemelerindeki hakimlerin kurul üyelerini doğrudan seçmesinin yargı içerisinde kamplaşmalara ve siyasallaşmaya sebep olduğu, yargıyı asli görevinden alıkoyduğu, gizli ve organize yapıların suiistimaline açık olduğu görüldü. Bu sebeple seçim usulü kaldırılmış ve demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi amacıyla TBMM'ye on üç üyeden yedisini seçme yetkisi tanınmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı'nın HSK üyelerinin yarıya yakınını doğrudan seçmesi ve yargının kendisine hiçbir atama yetkisinin tanınmaması önemli bir eksikliklerdir.

Askeri yargının tamamen kaldırılması demokratik hukuk devletlerindeki gelişmelere uygun olduğu gibi, siyasette ve doktrinde bu konuda genel bir uzlaşma oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple bu konuda herhangi bir eleştiri ve tartışma olmamıştır. Ayrıca yargının bağımsızlığının yanında tarafsızlığını vurgulayan hüküm, sembolik olsa da önemli bir ilkenin Anayasaya girmesi anlamına gelmektedir. Bu düzenlemelere karşılık, getirilen yeni hükümet sisteminin temel unsurlarının oturması ile birlikte, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı esaslarına uygun olarak yargıya ilişkin daha kapsamlı düzenlemelerin yapılması gerekecektir.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Makaleler

ALİEFENDİOĞLU Yılmaz, “Anayasa, Yargı ve Yüksek Mahkemeler”, **Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001, s.781-805.

DEMİRAĞ Fahrettin, “Anayasal Bir Kurum Olarak Askeri Yargı ve Anayasa Önerileri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 75, 2008, s.210-266.

ERDEM Fazıl Hüsnü ve Vahap Coşkun, **Askeri Yargı ve Askeri Vesayet**, SETA Analiz, Ankara, 2009.

ERDEM Kasım ve Mehmet SOLAK, “Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu ve Görevleri”, **Yasama Dergisi**, S:13, Eylül-Aralık, 2009, s.123-143.

GÖLCÜKLÜ Feyyaz ve A. Şeref Gözübüyük, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

GÖNENÇ Levent, **Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı – Anayasa Çalışma Metinleri – 3**, TEPAV, Ankara, 2011.

GÖNENÇ Levent, **Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Yargı Kurulları – Anayasa Çalışma Metinleri-4**, TEPAV Yayınları, Ankara, 2011.

İNCEOĞLU Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2008.

İŞTEN İnanç, “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 2014, 13(2), s.285-313.

KAPTIKAÇTI Beyhan vd, “Yargı”, **Karşılaştırmalı Anayasa Çalışmaları**, TBMM Yayınları, Ankara, 2012.

KARDAŞ Ümit “Yargı Reformu Çerçevesinde Askeri Yargıya İlişkin Sorunlar”, **Yargısal Düğüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme Ve Öneriler**, Editör: Serap Yazıcı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2010.

KÜÇÜK Adnan, “Yargı Bağımsızlığını Tamamlayan Bir İlke: Yargının Tarafsızlığı”, **Leges Anayasa Ve İdare Hukuku Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2014.

KAYNAK Ali Osman, “Uluslararası Sözleşmeler Işığında “Adil Yargılanma Hakkı” ve İç Hukukumuzla Karşılaştırması”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 1, Kış 2007, s.120-143.

ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin yayınları, Ankara, 2009.

ÖDEN Merih, “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 43, Sayı: 1, 1993, s.61-124.

TANÖR Bülent, **Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri**, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1997.

Yılmaz Halid, **Türkiye’nin Yargı Bağımsızlığına İlişkin Sorunları**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2009.

Raporlar, Gazete Haberleri ve İnternet Kaynakları

Abdurrahman Eren, “Başkanlık Sistemi 2: Yargı Alanında Yapılan Değişiklikler”, (Konuluş tarihi: 18 Şubat 2017)

<http://kanuniesasi.com/index.php/kose-yazilari/38-baskanlik-sistemi-2-yargi-alaninda-yapilan-degisiklikler>

HAK-İŞ Konfederasyonu Anayasa Önerisi, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2011.

Özgürlükçü, Eşitlikçi Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, DİSK Yayınları No:57, Ankara, 2009.

Türkiye Barolar Birliği Anayasa Önerisi, TBB Yayınları, Ankara, 2001.

Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara, 2011.

Council of Europe, **Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the Attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the Service of Society**, adopted by the CCJE at its 8th meeting (Strasbourg, 21-23 November 2007)

<https://www.euromed-justice.eu/en/system/files/CCJEOpinion10.pdf>

Venice Commission, **Judicial Appointments**, Report adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session (Venice, 16-17 March 2007),

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)028.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)028.aspx)

Venice Commission, **Report on The Independence Of The Judicial System Part I: The Independence of Judges**, Adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session (Venice, 12-13 March 2010)

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)004-tur](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)004-tur)

Venice Commission, **On the Amendments to the Constitution Adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to Be Submitted to a National Referendum on 16 April 2017**, Adopted by the Venice Commission at its 110th Plenary Session (Venice, 10-11 March 2017),

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2017\)005-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2017)005-e)

İsmail Saymaz, “HSYK Seçimlerini Ülkücüler mi Kazandı?” *Radikal Gazetesi*, 14.10.2014.

“HSYK’da 8 asıl üye Yargıda Birlik’ten” *Milliyet Gazetesi*, 13.10.2014.

“Anayasa Komisyonu Üçüncü Toplantıda Dağıldı”, *Milliyet Gazetesi*, 17 Şubat 2016.

“Anayasa Değişikliği Yeniden Gündemde”, *Anadolu Ajansı*, 10 Ağustos 2016.

“Mini Anayasa Paketi... Komisyon 7 Maddede Uzlaşmaya Vardı”, *Star Gazetesi*, 23 Eylül 2016.

